

Ірина М. Абрамова
**МЕТОДИ ТА ФАКТОРИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті визначено коло методів та факторів, які впливають на фінансову стійкість підприємства та надасть можливість нею управляти. Запропоновано новий показник – «запас фінансової стійкості підприємства», який рекомендується використовувати при застосуванні інтегральних, агрегатних і коефіцієнтних методів оцінювання фінансової стійкості.

Ключові слова: фінансова стійкість; запас фінансової стійкості; фактори впливу.

Табл. 1. Літ. 11.

Ірина Н. Абрамова
**МЕТОДЫ И ФАКТОРЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ
УСТОЙЧИВОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЙ**

В статье определен круг методов и факторов, которые влияют на финансовую устойчивость предприятия и позволяют управлять ею. Предложен новый показатель – «запас финансовой устойчивости предприятия», который рекомендуется использовать при применении интегральных, агрегатных и коэффициентных методов оценки финансовой устойчивости.

Ключевые слова: финансовая устойчивость; запас финансовой устойчивости; факторы влияния.

Irina M. Abramova¹
**METHODS AND FACTORS OF ENTERPRISE
FINANCIAL SOLVENCY MANAGEMENT**

This article determines the methods and factors affecting the financial solvency of companies. The new indicator is proposed – "the reserve of financial solvency of an enterprise", recommended for use while applying the integrated, modular and coefficient methods of assessing the financial solvency.

Keywords: financial solvency; financial solvency reserve; factors of influence.

Постановка проблеми. Найбільш важливим критерієм успішності підприємства у глобальному середовищі є його фінансова стійкість за умови сталого економічного розвитку. Тому процеси оцінки та планування фінансової стійкості набувають дедалі більшого значення в динамічних умовах ринкового середовища.

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у розробку інструментарію оцінки фінансової стійкості підприємства зробили такі автори, як О.Я. Базилінська [1], Н.П. Бекеренко [11], С.Б. Довбня [2], Н.С. Заюкова [4], П.Є. Житний [3], В.О. Калишенко [5], М.О. Кизим [7], К.М. Москалець [5], В.В. Нагайчук [6], Ю.М. Тютюник [8], Г.К. Яловий [11] та інші. Зазначені автори визначають процесний аспект управління фінансовою стійкістю. Однак питанню визначення запасу фінансової стійкості (ЗФС) на сьогоднішній день приділяється недостатньо уваги. ЗФС в абсолютному вимірі досліджено, проте відносний вимір показника ЗФС в науковій літературі відсутній.

Достатньо дослідженою є категорія запасу фінансової міцності (ЗФМ), як за абсолютним виміром (різниця між чистим доходом та порогом рентабель-

¹ Kharkiv Institute of Finance, Ukrainian University of Finance and International Trade, Ukraine.

ності), так і у відсотках до чистого доходу, що є більш наочним для прийняття рішень щодо рентабельності. Проблемою є те, що часто ЗФС ототожнюється з ЗФМ, що є помилковим, оскільки перший характеризує міру платоспроможності підприємства, а другий – міру доходності його діяльності [5].

Метою дослідження є визначення запасу фінансової стійкості підприємства у відносному вимірі, який обчислюється за допомогою різноманітних методів та факторів, залежно від цілей аналізу та управління.

Основні результати дослідження. Як і будь-яке економічне явище, фінансову стійкість підприємства як комплексну його характеристику можна визначити за трьома основними підходами: за методом агрегатів (абсолютних значень), за методом коефіцієнтів та за допомогою інтегрального показника. Останній, своєю чергою, будується за двома способами: 1) за рахунок зваження за вагомістю дискретних показників, обраних експертами, на вагові бали або коефіцієнти; 2) шляхом об'єднання дискретних показників, обраних дослідниками, в економіко-математичну модель. Зазначені основні підходи складають основу комплексу різноманітних методів оцінювання фінансової стійкості.

Запас фінансової стійкості за кожним зі згаданих методів, залежно від того планується, чи оцінюється фінансова стійкість, обчислюється як різниця між плановим або фактичним значеннями критерію фінансової стійкості та нормативом (за наявності) або встановленою експертом межею фінансової стійкості. При цьому критеріями фінансової стійкості слугують абсолютні значення агрегатів фінансової стійкості, коефіцієнти та інтегральні оцінки. Відносна оцінка запасу фінансової стійкості у відсотках $\{ЗФС(\%)\}$ визначається шляхом ділення ЗФС на норматив або іншу базу, залежно від обраного методу обчислення.

Оцінка фінансової стійкості за кількісними показниками формується як на основі окремих дискретних показників, які впливають так чи інакше на фінансову стійкість підприємства, так і з використанням сумарних інтегральних показників.

Для формування системи дискретних оціночних показників фінансової стійкості та подальшого їх об'єднання в інтегральну оцінку необхідно визначитися з *класифікацією факторів впливу* на фінансову стійкість підприємства [8; 10; 11].

За інтенсивністю взаємодії фактори фінансової стійкості поділяються на *тісно взаємопов'язані* між собою та *незалежні фактори* (коефіцієнт кореляції між незалежними факторами – близький до нуля). *За місцем виникнення* фактори поділяють на *внутрішні* (релевантні витрати) та *зовнішні*. *За важливістю результату* фактори впливу поділяються на *основні* (що визначають фінансову стійкість підприємства) та *другорядні* (майже не впливають). *За характером впливу* фактори поділяються на *екстенсивні* (кількісний приріст результату зумовлено пропорційним збільшенням факторів) та *інтенсивні* (результативний показник обумовлений непропорційною динамікою факторів). *За терміном використання* виділяють фактори *поточного управління фінансовою стійкістю* та фактори, що чинять *стратегічну дію* на фінансову стійкість підприємства у довгостроковій перспективі. *За рівнем підпорядкування* існують фактори

першого порядку (безпосереднього впливу) та фактори *другого та інших порядків* (опосередкований вплив).

За ступенем або частотою застосування найбільш поширеним є *коефіцієнтний метод*, за якими визначають не тільки рівень фінансової стійкості, а й оцінюють фінансовий стан підприємства [1]. Базою для обчислення ЗФС(%) слугують визначені оптимальні значення коефіцієнтів.

Бальний або експертний метод передбачає ранжування фінансових коефіцієнтів шляхом їх коригування на визначені експертом бали або вагові коефіцієнти залежно від сили впливу на формування кінцевого показника – стану фінансової стійкості [4]. Для кожного класу фінансової стійкості визначається межа інтегрального показника, яка і слугує базою для обчислення ЗФС(%) за експертним методом.

За *матричним методом* баланс подають у вигляді матриці, де на горизонтальному рівні розташовані агрегати активів, а за вертикаллю представлені агрегати фінансових ресурсів [5]. Матричний метод дає можливість визначити стратегії фінансування активів (консервативну, помірну та агресивну). За умови визначення меж для кожної зі стратегій, ці межі слугують базою для обчислення ЗФС(%)

Інтегральний метод, який, як і бальний, по суті може бути експертним або економіко-математичним. Цей метод дає змогу на основі відібраних експертом дискретних показників, виходячи з величини їх впливу на кінцевий результат, розрахувати загальний показник оцінки рівня фінансової стійкості на основі об'єднання в інтегральну модель окремих показників [7].

Всі інтегральні оцінки мають суттєвий недолік – вони не дають змогу кількісно точно виміряти комплексний показник (стан), який оцінюється. Але доречність методу беззаперечна для оцінки динаміки у двох випадках: поперше, коли оцінюють декілька підприємств у порівнянних умовах та, подруге, коли оцінюють одне підприємство за різні періоди часу. ЗФС(%) при цьому визначається аналогічно *бальному* або *експертному* методу, базою є межа інтегральної оцінки для кожного типу фінансової стійкості.

Факторний метод може здійснюватися методом ланцюгових підстановок або методом абсолютних різниць. В якості факторів обираються найбільш вагомі елементи капіталу. ЗФС(%) розраховується за кожним фактором (абсолютним, відносним) окремо як позитивна або від'ємна відстань розрахункового значення фактора від нормативного або оптимального рівня поділена на базове значення фактора, яке є межею для визначення ЗФС.

Найчастіше використовуються *коефіцієнтний та агрегатний методи*, але для оцінки динаміки (фінансової стійкості декількох підприємств або одного підприємства у різний час) використовують *бальний та інтегральний методи*.

Застосування показника ЗФС(%) для цілей аналізу та фінансового планування проілюструємо прикладом розрахунку за *агрегатним методом* на основі показників трьох підприємств Харківської області: ПАТ Харківський плитковий завод (ХПЗ), ПАТ «Турбогаз» (Турбогаз) та ПАТ «Укрелектромаш» (УЕМ). Відомості про підприємства за звітний період 2013 р. подано в табл. 1.

Як видно з табл. 1, за допомогою показника ЗФС(%) зручніше аналізувати та планувати запас (брак) фінансової міцності за кожним агрегатом, ніж за

абсолютними показниками. ПАТ «ХПЗ» має великий надлишок ЗФС: за необхідності мати $\Phi 1$, $\Phi 2$ та $\Phi 3$ більшими за нуль для фінансової стійкості, відповідні показники у 2–4 рази перевищують розміри запасів. Ліквідація надлишку фінансової стійкості у бюджетному періоді дозволить вивільнити ПАТ «ХПЗ» $133,8 - 71,3 = 62,5$ млн грн власного капіталу для інвестування, розширення діяльності тощо. Для ПАТ «УЕМ» ситуація протилежна: значний брак фінансової стійкості за агрегатом $\Phi 1$ складає чотирикратний обсяг запасів. Якщо запланувати $\Phi 1$ на наступний бюджетний період (щоб вивести підприємство з кризи неплатоспроможності) на рівні 110% обсягу запасів базового 2013 р. власний капітал потрібно збільшувати на 46,6 млн грн.

Таблиця 1. Оцінювання та планування запасу фінансової стійкості в абсолютному та відносному вимірах*

	Звітний період			Бюджетний період		
	ХПЗ	Турбогаз	УЕМ	ХПЗ	Турбогаз	УЕМ
1	2	3	4	5	6	7
$\Phi 1$ ($\Phi 1 = \text{ВОК} - 3$)	133,8 ¹⁾	47,3	-36,6	71,3	85,4	10,0
	206,5 ²⁾	61,0	-402,2	110	110	110
$\Phi 2$ ($\Phi 2 = \Phi 1 + \text{ДЗ}$)	241,3	47,6	-33,5	77,8	93,1	10,9
	372,4	61,3	-368,1	120	120	120
$\Phi 3$ ($\Phi 3 = \Phi 2 + \text{КК}$)	241,3	47,6	-33,5	84,2	100,9	11,8
	372,4	61,3	-368,1	130	130	130

* обчислено автором за фінансовою звітністю підприємства [9].

¹⁾ у верхньому рядку до кожного агрегату подані відомості в абсолютному вимірі, млн грн.

²⁾ в нижньому – у відсотках до вартості обсягу запасів відповідного періоду.

Задовільне становище з фінансовою стійкістю має ПАТ «Турбогаз» (ЗФС за кожним з агрегатів покриває біля 60% вартості запасів, при цьому підприємство майже не користується кредитами).

Доцільність застосування показника ЗФС(%) наочно демонструється у бюджетному періоді (стовп. 5–7 табл. 1). Для кожного агрегату фінансової стійкості визначається планова межа у % до планового обсягу виробничих запасів. Тоді ЗФС(%) за агрегатом $\Phi 1$ на рівні 110% говорить про те, що ЗФС має на 10% перевищити обсяг запасів, при цьому 10% обсягу запасів складуть довгострокові кредити ($\Phi 2 = 120\%$, або $\Phi 1 + 10\%$), і ще 10% – короткострокові кредити ($\Phi 3 = 130\%$ або $\Phi 2 + 10\%$).

Таким чином, ЗФС(%) є більш зручним у використанні як показник і фактор фінансової стійкості. Він дає можливість обґрунтовувати рішення щодо оцінювання та планування фінансової стійкості, а також поєднати межу платоспроможності (ЗФС) з межею доходності (ЗФМ) шляхом планування частки боргових ресурсів, а отже – ефекту фінансового левериджу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансова стійкість суб'єктів господарювання полягає в постійній платоспроможності. Недостатня ліквідність на конкретний момент часу призводить до зупинки підприємства через неплатоспроможність. Надлишкова ж ліквідність, особливо заморожена у власних запасах, сприяє зростанню витрат на їх утримання та через псування, а також недоотримання ефекту фінансового левериджу. Поєднання в єдину оціночну модель показників ЗФС та ЗФМ і визначення на

цій основі оптимальних значень фінансового стану забезпечить достатню фінансову стійкість та оптимальний (для конкретних умов) рівень рентабельності діяльності.

1. *Базилінська О.Я.* Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навч. посібник. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.

2. *Довбня С.Б.* Методичні особливості комплексної оцінки фінансового стану та економічних результатів підприємства // Ефективна економіка. – 2015. – №3 // www.economy.nayka.com.ua.

3. *Житний П.Є., Тищенко В.В.* Фінансова стійкість підприємства і її вплив на економічну безпеку регіону // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2012. – №1. – С. 57–60.

4. *Заюкова М.С.* Теорія фінансової стійкості підприємства: Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2011. – 155 с.

5. *Калишенко В.О., Москалець К.М.* Огляд та узагальнення методичних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства // intkonf.org.

6. *Нагайчук В.В.* Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємств // Прометей. – 2012. – №1. – С. 275–278.

7. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 141 с.

8. *Тютюнник Ю.М.* Формування методики факторного аналізу показників фінансової стійкості підприємств // Облік і фінанси АПК. – 2010. – №1. – С. 111–115.

9. Фінансова звітність підприємства // smida.gov.ua.

10. *Чемчикаленко Р.А.* Фінансовий аналіз: Конспект лекцій для студ. ден. та заоч. форм навч. осв.-квал. рівень – бакалавр галузь знань – 0350 «Економіка та підприємництво» напрям підготовки – 6.030508 «Фінанси і кредит». – Х.: ХІФ УДУФМТ, 2011. – 328 с.

11. *Яловий Г.К., Бакеренко Н.П.* Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2011. – №8. – С. 267–272.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2015.